

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Факультет соціології
Кафедра соціальних структур та соціальних відносин

**Методичні рекомендації до самостійної роботи
з дисципліни
«Соціальна структура суспільства»**

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 «Соціологія»
освітній рівень: бакалавр
освітня програма «Соціальні технології»
вид дисципліни: обов'язкова

Форма навчання - денна
Семестр - 6
Кількість кредитів ECTS- 5
Мова викладання, навчання
та оцінювання- українська
Форма заключного контролю – іспит

Розробник: ас. Шелухін В. А., к. соц. н.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни «Соціальна структура суспільства» для студентів спеціальності 054 «Соціологія», ОР «Бакалавр», ОП «Соціальні технології». - К.: Факультет соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2022. – 23 с.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри соціальних структур і соціальних відносин факультету соціології (протокол №8 від 17 травня 2022 р.).

Розглянуто, схвалено і рекомендовано науково-методичною комісією факультету соціології (протокол №__від____2022 р.).

Рецензенти:

Доц., к. соц. н. Фостер Лариса Федорівна

Доц., д. соц. н. Мельніков Андрій Сергійович

Проф., д. соц. н. Федорченко-Кутуєв Павло Володимирович

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	8
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	8
САМОСТІЙНА РОБОТА	9
Тема 1. Що означає мислити структурно? Загальні принципи і проблеми структурного аналізу.....	9
Тема 2. Система альтернативних інтерпретацій соціальної структури: класичні стратегії .	9
Тема 3. Система альтернативних інтерпретацій соціальної структури: сучасні стратегії	9
Тема 4. Дистрибутивні параметри структури, або чим люди обмінюються?	10
Тема 5. Виміри соціальних позицій і статусів	10
Тема 6. Соціокультурні виміри структур.....	11
Тема 7. Теорії нерівностей і моделі стратифікації	12
Тема 8. Класові структури і способи їх вивчення.....	13
Тема 9. Структури зайнятості і професій	14
Тема 10. Поселенські та регіональні структури.....	16
Тема 11. Релігійно-конфесійні структури нерівностей	16
Тема 12. Гендерні, вікові та культурні нерівності.....	16
Тема 13. Тенденції структурних змін в сучасних суспільствах	18
ЗАПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ.....	19
ЛІТЕРАТУРА ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	20

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Пропонована розробка має на меті спрямувати самостійну роботу студентів освітньої програми «Соціальні технології» із дисципліни «Соціальна структура суспільства». Концепція цих рекомендацій спирається на декілька вихідних принципів: по-перше, акцент на творчості та мобілізації аналітичного мислення, теоретичної чутливості, по-друге, інклюзивність – ці завдання є завданнями різного рівня складності, орієнтовані на виконання всіх студентів групи, а не лише найбільш успішних; по-третє, вони передбачають додатковий розвиток теоретичної чутливості за рахунок поглибленого вміння роботи з текстами, зважаючи на фундаментальну зорієнтованість дисципліни, по-четверте, за можливістю й де це видається доречним, пропонується мобілізація особистого досвіду соціальних взаємодій студентів як засобу кращої контекстуалізації абстрактного понятійно-категоріального апарату соціоструктурного аналізу. Ці рекомендації також враховують технологічну спрямованість освітньої програми. Додаткові самостійні завдання пропонувані до всіх тем, згідно із робочою навчальною програмою дисципліни, окрім тих годин, які розраховані на підготовку до проміжного та підсумкового контролю (76-10=66 години), а також із вирахуванням годин, необхідних для підготовки до практичних занять (66/2=33 години). Оскільки відсутні критерії нормування часу студентів на підготовку до практичних занять у класі та позааудиторну самостійну роботу, для зручності виходимо із принципу, що кількість годин на обидва типи підготовки є рівними. Завдання для самостійної роботи можуть бути використані викладачем для відпрацювання пропущених тем і допуску до іспиту у відповідності до порогових вимог робочої навчальної програми. Ці рекомендації розроблені на основі програмних вимог і структури дисципліни, викладених у робочій навчальній програмі курсу «Соціальна структура суспільства» для освітньої програми «Соціальні технології», розробленої спільно із проф. Куценко О. Д. (кафедра соціальних структур та соціальних відносин) і схваленою науково-методичною комісією факультету соціології. Обов'язкова навчальна дисципліна «Соціальна структура суспільства» є складовою освітньої програми «Соціальні технології» підготовки фахівців освітнього рівня «бакалавр». Рекомендується студенту після опрацювання кожної теми формулювати письмово, що із матеріалу лишається незрозумілим і чітко формулювати проблемне питання для його адресування викладачу. Запитання до самоконтролю охоплюють не лише завдання самостійної роботи, але й весь тематичний спектр дисципліни. Пропоновані розробки можуть застосуватися для різних цілей і в різному обсязі у межах навчального процесу відповідно до актуальних потреб. Лектор може варіювати та змінювати оцінювання відповідно до актуальних вимог навчального процесу, попередньо поінформувавши щодо зміни оцінювання студентів. Рекомендоване оцінювання та форма представлення:

Завдання до тем 1, 2, 3 – 7 балів (кожне), форма представлення – усно;

Теми 4, 6, 10, 12 – 10 балів, форма представлення – усно/письмово;

Теми 5, 7-9, 11, 13 – 5 балів, форма представлення – усно/письмово.

Використання завдань до самостійної роботи: завдання до тем 1-3 рекомендовано використовувати для організації контролю у вигляді диспуту (в класі) після вивчення теми 3. Якщо викладач не обирає завдання до тем 1-3 в якості тем для диспуту в класі, тоді відповіді на них можуть даватися в усній формі при відпрацюванні пропусків чи добору балів до допуску на іспит. Якщо викладач призначає відпрацювання в режимі консультацій, тоді завдання із самостійної роботи може бути представлене усно в ході консультації, якщо відпрацювання призначаться письмово – тоді в письмовій формі. Викладач може ініціювати усне обговорення завдань 4, 6, 10, 12, які були представлені письмово, у класі чи в межах консультації, якщо для цього будуть підстави (сумнів у добросовісному виконанні, необхідність відповісти на питання студентів щодо втілення завдань, доречність використання матеріалу в навчальних цілях на

конкретному прикладі тощо). Інші технічні вимоги до завдань (час на усне представлення в класі чи обсяг письмової роботи) викладач визначає самостійно відповідно до виробничої необхідності. Завдання 4, 6, 10, 12 можуть використовуватися викладачем для організації індивідуальної практичної роботи відповідно до програми. Завдання 5, 7-9, 11 та 13 можуть використовуватися для відпрацювань пропусків і добору балів для допуску на іспит. Дебати в класі й тест не нумеруються в тематичному плані, оскільки не є «темами» в навчальному розумінні.

1. Мета та завдання дисципліни

Сформувати у студентів знання щодо принципів соціоструктурного аналізу соціальних явищ та процесів, соціоструктурні риси суспільства, тенденції їх змін, системи соціальних нерівностей і стратифікації сучасного суспільства.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни

1.Знати класичні та основні сучасні соціологічні теорії суспільства.

2.Вміти збирати та аналізувати соціологічну інформацію.

3.Критично аналізувати публікації, теоретичні тексти, узагальнювати та обґрунтовувати емпіричні висновки.

3. Анотація навчальної дисципліни: дисципліна має фундаментальний та проблемно-орієнтований характер, сприяє формуванню професійних знань та вмінь досліджувати, виявляти соціальні відносини та відповідні соціальні проблеми на різних рівнях взаємодій в суспільстві. Особливу увагу приділено принципам соціоструктурного підходу в соціології. Заглиблення до світу соціального – від повсякденних соціальних взаємодій до конструювання складних соціальних форм (як-то відносини дружби, ворожнечі, споживчих настроїв, зростання та падіння соціальних класів, професійних, релігійних та громадянських спільнот тощо) – передбачатиме аналіз проявів соціальної структури і нерівностей у наступних аспектах; їх сучасні форми; моделі зв'язку соціоструктурних позицій, культури і поведінки, соціальні наслідки певних структурних форм; способи їх соціологічного вивчення і пояснення.

4. Завдання (навчальні цілі): вивчення дисципліни сприяє оволодінню наступними компетентностями:

- СК01 здатність оперувати базовим понятійно-категоріальним апаратом соціології.
- СК03 здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Методивикладання і навчання	Методиоцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
1.1	Знати класичні та новітні теорії соціальних структур, їх концептуальний апарат, а також стратегії соціоструктурного аналізу	Лекції, практичні заняття, самостійна робота	Участь в обговоренні та дискусіях, тест, іспит	15
1.2	Знати історичні та сучасні тенденції структурних змін в суспільствах	Лекції, практичні заняття, самостійна робота	Участь в обговоренні та дискусіях, тест, іспит	10

1.3.	Знати базові компоненти соціальних структур та концептуальні моделі їх дослідження	Лекції, практичні заняття, самостійна робота	Участь в обговоренні та дискусіях, індивідуальна практична робота, тест, іспит	15
2.1.	Вміти застосовувати теорії соціальної структури і структурних змін для ідентифікації та пояснення соціальних процесів крізь призму соціоструктурних проявів і чинників	Практичні заняття, самостійна робота	Участь в диспуті, індивідуальна практична робота, міні-дослідження, іспит	25
3.1.	Презентувати результати самостійної роботи, обґрунтовано брати участь у дискусіях	Практичні заняття, самостійна робота	Участь в диспуті, міні-дослідження, індивідуальна практична робота, участь в обговоренні та дискусіях	15
4.1	Здійснювати самостійно пошук, аналіз та узагальнення соціальної інформації, обґрунтування висновків щодо соціоструктурних процесів в Україні та світі	Практичні заняття, самостійна робота	Міні-дослідження, індивідуальна практична робота	20

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Програмні результати навчання (назва)	Результати навчання дисципліни (код)					
	1.1	1.2	1.3	2.1	3.1	4.1
РН03 Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі	+	+	+	+		
РН04 Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач	+	+	+	+	+	+
РН15 Запроваджувати соціальні технології для регулювання соціальних відносин та вирішення конфліктів				+	+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1. Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

Форми роботи	Мінімальний бал	Максимальний бал	Результати навчання
Участь в обговоренні та дискусіях	9	15	1.1, 1.2, 1.3, 3.1
Індивідуальна практична робота	9	15	1.3, 2.1, 3.1, 4.1
Підсумковий контроль у вигляді диспуту і тесту	10	17	1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 3.1
Проведення групового міні-дослідження, обговорення і презентація його результатів	8	13	2.1, 3.1, 4.1
Семестровий підсумок	36	60	
Загальний підсумок із	60	100	

врахуванням іспиту			
--------------------	--	--	--

Підсумкове оцінювання (іспит). Максимум – 40 балів, мінімум – 24. Залік На іспиті перевіряються такі результати навчання 1.1, 1.2, 1.3, 2.1.

Умови допуску до іспиту: підсумковий семестровий бал не нижче 36 на основі виконання перелічених форм семестрової роботи з оцінками не нижче мінімальних за конкретні форми роботи. Студенти мають обов'язково відпрацювати пропуски лекційних та практичних занять в усній та/або письмовій формі за поставленими на занятті питаннями/ практичними завданнями не пізніше 3-х тижнів з дати пропуску.

7.2. Організація оцінювання:

1. Участь в обговоренні та дискусіях – теми 1-13.
2. Індивідуальна практична робота – теми 1-12.
3. Підсумковий контроль у вигляді диспуту і тесту – теми 1-3.
4. Групове міні-дослідження та презентація його результатів – теми 7-12.

8. Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

**СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

		Лекційні	Практичні	Самостійна робота
Частина 1. Соціоструктурний аналіз в соціології: з якими теоріями працюємо?				
1.	Що означає мислити структурно? Загальні принципи і проблеми структурного аналізу	4	4	8
2.	Система альтернативних інтерпретацій соціальної структури: класичні стратегії	2	4	8
3.	Система альтернативних інтерпретацій соціальної структури: сучасні стратегії	4	4	8
	Дебати в класі і тест	-	2	4
4.	Дистрибутивні параметри структури, або чим люди обмінюються?	2	2	4
5.	Виміри соціальних позицій і статусів	4	2	4
6.	Соціокультурні виміри структур	2	2	4
Частина 2. Структури нерівностей і стратифікація				
7.	Теорії нерівностей і моделі стратифікації	2	2	4
8.	Класові структури і способи їх вивчення	4	4	6
9.	Структури зайнятості і професій	2	2	4
10.	Поселенські та регіональні структури	2	2	4
11.	Релігійно-конфесійні структури нерівностей	2	2	4
12.	Гендерні, вікові та культурні нерівності	2	2	4
13.	Тенденції структурних змін в сучасних суспільствах	2	2	4
14.	Презентація міні-досліджень	-	4	6
	Всього	34	40	76

Загальний обсяг *150 год.* в тому числі:

Лекцій *34 год.*

Практичні заняття – *40 год.*

Самостійна робота – *76 год.*

САМОСТІЙНА РОБОТА

Тема 1. Що означає мислити структурно? Загальні принципи і проблеми структурного аналізу

Соціологічне розуміння поняття структури, включає в себе пояснення цієї категорії у двох площинах: «структура як правила» та «структура як ресурси». А пояснення соціоструктурних процесів за логікою дуального співвідношення правил і ресурсів. Поміркуйте:

- що дозволяє в пояснювальному плані посилити такий підхід до категорії «соціальна структура»?
- як на Вашу думку можна розширити таку дихотомію? І чи варто це робити? Чого б вдалося б досягти таким «розширенням»?

Про розрізнення структури як правил/ ресурсів див.

1. Sewell, Jr. W. (1992) 'A Theory of Structure: Duality, Agency, and Transformation', *American Journal of Sociology*. 98 (1). – pp. 1-29 (пріоритетно pp. 5-12).

Тема 2. Система альтернативних інтерпретацій соціальної структури: класичні стратегії

Альфред Редкліф-Браун у класичній статті «Про поняття функції у соціальній науці», виклав аналітичний принцип за яким дослідник аналізуючи соціальні відносини, *припускає*, що норма чи регулярність, яка скеровує ці типові відносини, виконує деякі *функцію* у межах соціального цілого. Ця функція відсилає до *структури* як латентного утворення крізь яке зручно пояснювати характер і спрямованість цих відносин. Таким чином, структура постає *гіпотетичною аналітичною конструкцією*, на якій базується соціальне дослідження (соціологічне, соціально-антропологічне тощо):

- як основні властивості соціальної структури (латентність, емерджентність) свідчать проти її онтологічного розуміння? Які переваги та недоліки для соціологічного теоретизування має конструктивістське структури як пізнавального принципу, а не онтологічної даності?
- спробуйте типологізувати відомі Вам соціологічні теорії з точки зору розуміння соціальної структури в них. Які з них більше тяжіють до її онтологічного розуміння, які до епістеомлогічного?

Джерело:

- Radcliffe-Brown, A. (1935) 'On the Concept of Function in Social Science', *American Anthropologist. New Series*. 37 (3), Part 1. – pp. 394-402.

Тема 3. Система альтернативних інтерпретацій соціальної структури: сучасні стратегії

Знайдіть актуальну соціологічну статтю в якій викладається дослідження якогось аспекту соціоструктурних процесів крізь призму дихотомії правила/ ресурси, або стосується морфологічних/ функціональних вимірів якогось рівня соціальної структури:

- яке теоретико-методологічне підґрунтя дослідження?
- Як Ви вважаєте з чим пов'язаний вибір автором цього підґрунтя? Воно відповідає більше специфіці тематичної галузі чи детерміноване самесоціоструктурним фокусом? Чи вибір соціоструктурного фокусу дослідження схиляє автора до певної теоретико-методологічної стратегії?

Пошук статей можна здійснювати за допомогою:

Міжнародні ресурси:

<https://doaj.org/>

<https://link.springer.com/>

<https://www.jstor.org/>

<https://onlinelibrary.wiley.com/>

Національні ресурси:

<http://stmm.in.ua/archive/>

<https://ukr-socium.org.ua/uk/archives/>

<http://visnyk.soc.univ.kiev.ua/index.php/soc>

<http://nrps.ukma.edu.ua/>

Тема 4. Дистрибутивні параметри структури, або чим люди обмінюються?

Карой Поланьї виділяв три типи розподілу (алокації) ресурсів: ринковий обмін, редистрибуція (перерозподіл) та реципрокний обмін (взаємність). Ця типологія, що узагальнювала тривалий польовий досвід роботи соціологів і соціальних антропологів, стала класичною в розумінні дистрибуції та обміну ресурсами у соціальних взаємодіях.

Polanyi K. (2001) 'Society and Economic Systems' in Polanyi K. *[The Great Transformation: the Political and Economic Origins of Our Time](#)*. Boston: Beacon Press, pp. 45-58.

Як тип розподілу ресурсів всередині групи впливає на ієрархію в ній? Поставте це дослідницьке питання в межах конкретного випадку. Проаналізуйте в межах дослідження випадку (casestudy) випадок певної мало/ великої соціальної групи, спільноти, мільйон:

- визначте групу/ спільноту, що перебуватиме у фокусі уваги (сім'я, молодіжна банда, підрозділ в межах організації, сусіди в межах пункту проживання біженців тощо) на підставі досяжності для спостереження та можливості збору даних;
- визначте, які дані та матеріали Вам потрібні, наскільки вони досяжні;
- які інструменти потрібні Вам для отримання цих матеріалів (гайд інтерв'ю, картка спостереження тощо);
- про розподіл яких ресурсів йтиметься, попередньо ідентифікуйте їх;
- окресліть базові програмні компоненти дослідження, обговоріть їх із колегами чи викладачем;
- проведіть пілотажну польову роботу;
- обговоріть свій досвід із колегами на парктичному занятті чи в режимі самостійної підготовки.

Див. приклади застосування стратегії дослідження випадків:

1. 'Аналіз випадку: досвід якісних проєктів' в Костенко, Н., Скокова, Л. *[Якісні дослідження в соціологічних практиках](#)*. Київ: Інститут соціології НАН України, 2009. С. 343-383.

Тема 5. Виміри соціальних позицій і статусів

Ознайомтеся із колонкою Шелухін В. (2018) 'Справа рук потопаючих. Чому для подолання бідності одних соціальних виплат держави недостатньо', *VoxUkraine* [online]. Режим доступу/ <https://voxukraine.org/sprava-ruk-potopayuchih-chomu-dlya-podolannya-bidnosti-odnih-sotsialnih-viplat-derzhavi-nedostatno/> (Доступ 1 квітня 2022)

- яка ключова проблема із функціонуванням заощаджень українців, за аргументами

колонки;

- які інституційні чинники провокують цю проблему;
- розробіть обґрунтовані соціально-технологічні рекомендації щодо довгострокового розв'язання цієї проблеми.

Тема 6. Соціокультурні виміри структур

«Соціо-структурні ефекти явища N: етнографічний етюд»

Зміст завдання: аналіз реальної повсякденної ситуації засобами «насиченого опису» з виходом на соціоструктурну проблематику. Теми (на вибір): 1) ефекти поточної пандемії на різні аспекти соціальних взаємодій та сприйняття реальності на мікрорівні (господарську поведінку, повсякденну комунікацію, сімейні стосунки); 2) ефекти бойових дій та війни на різні аспекти соціальних взаємодій та сприйняття реальності на мікрорівні (господарську поведінку, повсякденну комунікацію, сімейні стосунки).

Робота виконується в групі до 3 осіб.

Змістовні аспекти:

1. Для розуміння стратегії «насиченого опису», ознайомитися із розділами 1 та 6 (11 – додатково) із книги Гірц К. (2001) *Інтерпретація культури: вибрані есе*. К.: Дух і літера. – С.9-42, 170-202, 365-383 (додатково – третє).

Кейсом може виступати розмова членів сім'ї за вечерею, повсякденний ритуал перегляду новин по телебаченню, сварка навулиці. Умова: ситуація має бути реальною та досяжною для Вашого спостереження та включення.

1. Визначити персонально обсяг виконаної роботи.
2. Задати теоретико-методологічний контекст етнографічного дослідження: 1) викласти зміст та основні принципи концепції «насиченого опису», 2) порівняти ці принципи із логікою операціоналізації, визначити відмінності, 3) на рішення яких дослідницьких завдань може бути орієнтований «насичений опис» у царині соціо-структурного аналізу, 4) його методологічні обмеження, чи можуть інші соціологічні концепції здолати їх, 5) можливість поєднання «насиченого опису» із іншими концептуальними інструментами продемонструйте в аналізі власного кейсу.
3. Задати макросоціальний контекст проблеми: 1) знайти емпіричне загальнонаціональне дослідження в Україні, дані з якого певним чином описують прояви аналізованої Вами проблеми; 2) закордонні дослідження, що описують прояви аналізованої Вами проблеми чи певний її аспект у міжнародному контексті.
4. Провести «насичений опис» Вашої ситуації, як процеси у Вашій ситуації пов'язані із нормативним виміром соціальної структури.

Формальні аспекти:

форма представлення роботи (письмова 5-10стор¹. + групова презентація результату до 10 хв. на групу доповідь²),
 - перехресне рецензування (надасте записку з висновками по Вашій роботі колегам по групі (розподіл здійснює попередньо викладач), які її рецензують **завчасно**),
 Роботи надсилаються на адресу викладача не пізніше, ніж за добу до представлення³.
 Оцінюються як доповнення інші студенти, які долучаються до дискусії.
 Рекомендовано оцінювати окремо записку, участь у дискусії, рецензування.

Вимоги до рецензії⁴ (готувати усно, виголошувати після представлення групи, час виступу визначає викладач):

- оцінка витриманості методології насиченого опису, коректність порівнянь із операціоналізмом;
- несуперечливість авторських висновків;
- узгодженість висновків та емпіричного матеріалу;
- методологічні та концептуальні рекомендації щодо вдосконалення представленої роботи у напрямку посилення авторської аргументації;
- у разі, якщо рецензент не згоден із окремими авторськими висновками, то власні контраргументи.

Тема 7. Теорії нерівностей і моделі стратифікації

На основі лекційного матеріалу та самостійної роботи з текстами: 1) сформулюйте перелік ключових критеріїв для порівняння двох типів стратифікації: *станової* та *класової* (візьміть за основу Табл. 1, доповніть та розширте її)

Табл. 1. Порівняння класової та станової стратифікації

Характеристики	Класова стратифікація	Станова стратифікація
Юридичне закріплення привілеїв	-	+
...

На основі джерел про стратифікація радянського суспільства та особливості його соціально-економічного порядку, модифікуйте таблицю.

Джерела:

1. Гарісон, М. (2017) 'Життя і смерть радянської економіки', *Всеукраїнський соціологічний часопис СВОС*. [online] – Режим доступу/ <https://svoye.wordpress.com/2017/12/25/%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0/> (Доступ 1 квітня 2022)
2. Лаас, Н. (2008) '[Соціальна стратифікація радянського суспільства: концептуальні пошуки](#)

¹ Обов'язкові посилання на джерела при їх залученні.

² У презентацію можете включати матеріали на кшталт фото, якщо маєте тощо.

³ Вчасність надсилання впливатиме на бал.

⁴ Рекомендується рецензію оцінювати окремо, 5 балів (прим. для викладачів).

- [в англомовній історіографії другої половини ХХ – початку ХХІ ст.](#) у Даниленко В. *Україна ХХ ст.: Культура, ідеологія, політика: Збірник статей*. К.: Ін-т історії України НАН Укараїни. Вип. 14, С. 104-116.
- Кузьменко Ю. (2009) 'Номенклатура – привілейований клас українського радянського суспільства (друга половина 80-х – поч. 90-х років)', *Література та культура Полісся*. Вип. 51. С. 166-181.
 - Пивоваров, С. (2019) 'Сорок п'ять років тому селяни в СРСР уперше отримали паспорти', *Бабель* [online]. Режим доступу/ https://babel.ua/texts/34878-sorok-p-yat-rokiv-tomu-selyani-v-srsg-upershe-otrimali-pasporti-do-cogo-voni-ponad-50-rokiv-buli-kripakami-pri-kolgospah-yak-ce-bulo-bagato-arhivnih-foto?utm_source=group&utm_medium=facebook&fbclid=IwAR0pQ7cPXcbti3R2aB3m7w_G8LmsjhwFI_91pTvitGIDdky5AubKhO6Zv5M (Доступ 1 квітня 2022)
 - Мусієнко В. (2012) 'Критерії соціальної стратифікації колгоспного селянства України у 30-і роки ХХ ст.', *Наука. Релігія. Суспільство*. №2. С. 82-88.

Табл. 1.1

Характеристики	Класова стратифікація	Станова стратифікація	Радянська стратифікація
Юридичне закріплення привілеїв	-	+	
...	

Які переважали класові чи станові? Чи змінювалися вони з часом? Чи можете Ви погодитися із твердженням про радянське суспільство як неостанове суспільство? Аргументуйте позицію. Як нестановий характер радянського суспільства міг вплинути на стратифікацію українського суспільства після 1991 року? Аргументуйте позицію.

Тема 8. Класові структури і способи їх вивчення

Ознайомтеся зі статтею Симончук, О. (2005) '[Помаранчева революція: повстання середнього класу? Так!! За даними моніторингу](#)'. *Українське суспільство, 1994-2005. Динаміка соціальних змін*. – К., 2005. С. 62-71.

Опишіть тезово стратегію емпіричного аналізу класового виміру Помаранчевої революції, який застосовує авторка.

Додатково ознайомтеся із даними про соціально-демографічний портрет учасників Євромайдану за дослідженням Фонду демократичних ініціатив: <https://inspired.com.ua/stream/euromaidan-portrait-infographic/> Чи можна виділити певні дескриптивні характеристики учасників, що можуть опосередковано мати класове підґрунтя? Які?

- Сформулюйте обґрунтовані гіпотези, використовуючи арсенал соціологічної теорії та дані досліджень, чи могли бути класові стимули для революційної мобілізації під час Євромайдану?
- Чи можливо застосувати стратегію О. Симончук для їх виявлення? Що потребує додаткового інструментального чи методологічного уточнення?
- Визначте ключові поняття для класових стимулів та класового виміру революційної мобілізації.
- Запропонуйте власну їх операціоналізацію.
- Якою має бути стратегія емпіричного дослідження учасників Євромайдану, аби зафіксувати класовий вимір революційної мобілізації?

Чим варто доповнити класовий аналіз цього кейсу? Чи можливі його альтернативні теоретичні пояснення, що можуть стати підґрунтям для формування гіпотез? Аргументуйте.

Тема 9. Структури зайнятості і професій

Визначте основний критерій переходу суспільства до постіндустріального стану за Д. Беллом.

Белл Д. (2010) *Майбутнє постіндустріальне суспільство* [Online]. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/bell.html> (Доступ 1 січня 2022)

На основі аналізу даних про зайнятість населення України, типологізуйте професійні галузі за первинним, вторинним (індустріальним) та постіндустріальним (сервісним) сегментами, оцініть чи є сучасне українське суспільство постіндустріальним і чи є/була присутня динаміка у цей бік (див. **Табл. 1.**). Які довгострокові соціоструктурні чинники, на Вашу думку, могли призвести до такої динаміки? Аргументуйте.

Табл. 1. Зайнятість за видами економічної діяльності в Україні: вибрані роки

Роки	2000	2012	2018
Число зайнятих	20175000	19261400	16360900
Види	%	%	%
Сільське господарство	21,7	17,8	18
Промисловість	22,8	16,8	14,8
Будівництво	4,5	4	4
Торгівля; ремонт транспорту	15,5	21,6	22,3
Тимчасове розміщування, харчування		1,7	1,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,7	6	6,1
Інформація та телекомунікації	-	1,6	1,7
Фінансова та страхова діяльність	0,8	1,6	1,3
Операції з нерухомим майном	4	1,7	1,6
Адміністративне та допоміжне обслуговування		1,8	1,9
Професійна, наукова та технічна діяльність	-	2,6	2,7
Державне управління й оборона; соціальне страхування	5,9	5,2	5,7
Освіта	8	8,5	8,7
Охорона здоров'я, соціальна допомога	6,8	6	6,1
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-	1,8	1,2
Інше	3,3	2,2	2,2
Сума у %	100	100	100

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики <http://www.ukrstat.gov.ua/> Класифікація видів у різні роки відрізнялася. Окремі, мало наповнені види зайнятості, зараховувалися у 2000р. в «інше», або об'єднувалися з близькими видами при обліку.

Тема 10. Поселенські та регіональні структури

Ознайомтеся із викладом концепції просторово-часового аналізу.

Джерело:

2. Прибиткова І. (2013) 'Презентація міста в просторово-часовій парадигмі', *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. №3. – С. 3-25.

Спробуйте здійснити реконструкцію часово-просторових аспектів урбанізації та міжпоселенської мобільності для людей, які переїхали із сіл в міста в радянський період. Для цього:

1. Розробіть гайд напівструктурованого інтерв'ю з людьми віком старше 70 років, які народилися в селі, але згодом переїхали в місто в період юності чи середнього віку.
2. Поміркуйте, які блоки має включати гайд, аргументуйте структуру гайду та підбір питань/тем. Обговоріть структуру гайду з колегами на практичному занятті чи в час самотійної роботи.
3. На етапі переїзду в міста:
 - що переважало зовнішні стимули чи внутрішні мотиви в переїзді? З якими складнощами зустрічалися інформанти на етапі переїзду? Чи є підстави говорити про (не)усвідомлений досвід дискримінації? За якими характеристиками? Чи є підстави говорити про виразний гендерний вимір просторової мобільності? Як інформанти описують/ оцінюють життя до переїзду та після? Які зміни для них очевидні? Які аспекти мобільності травматичні?
 - які ключові «станції» (у значенні Гегерстранда) були в житті інформанта? Які з них найбільше впливали на становлення його/її нової ідентичності?
 - з індивідами свого соціального оточення чи ні формувалися «вузли діяльності»? Через відповідь на це питання, проаналізуйте
 - що слугувало впродовж тривалого часу «ареною життя інформантів», навколо чого вибудовувалося їхнє життя у місті? Як це вплинуло на їхню ідентичність? Яка соціальна ціна здобутої ними соціальної позиції в ході переїзду?

Проведіть 2-3 пілотажні інтерв'ю із чоловіками та жінками й здійсніть аналіз отриманого матеріалу. Обговоріть отримані результати із колегами. Оцініть *post factum* переваги/недоліки Вашого гайду. Чи потребує він удосконалення? В якому напрямку?

Тема 11. Релігійно-конфесійні структури нерівностей

Брік, Т. (2016) 'Боротьба за українські душі: як конкуренція між Церквами впливає на релігійність в Україні?', *VoxUkraine* [online]. Режим доступу: <https://voxukraine.org/konkurenciya-mizh-tserkvamy-ta-religiina-aktyvnist-ua/> (Доступ 1 квітня 2022)

На основі концептуальних тез та емпіричних висновків дослідження, дайте аргументовані відповіді на такі питання:

- як із соціоструктурного погляду пояснити відносно високу релігійність в Україні?
- які соціальні чинники структурного характеру сприяли підтримці та відтворенню релігійності великої частки населення?
- які можливі наслідки для релігійності населення може мати створення єдиної помісної Православної Церкви як домінуючої деномінації, виходячи із очікувань, що похідні від теорії релігійних ринків?

Тема 12. Гендерні, вікові та культурні нерівності

А) Ознайомтеся з модулем Європейського соціального дослідження (ESS4-2008), присвяченому ейджизму: <https://www.europeansocialsurvey.org/data/themes.html?t=ageism>

- зробіть вибірку із чотирьох країн, які розрізнені за певним аргументованим Вами критерієм (наприклад, дві мають високу релігійність, дві – низьку, дві – більш економічно успішні, дві – менш, дві – більш корумповані, дві – менш тощо);
- оцініть ейджитську настанову для аналізованих суспільств через питання: «Наскільки важливо бути неупередженим стосовно інших вікових груп?» (How important to be unprejudiced against other age groups) за 10-бальною шкалою;
- застосуйте опановані Вами методи аналізу даних (рекомендовано – лінійну регресію) для виявлення змінних, які впливають на ейджитську настанову;
- які ці змінні? З якими вимірами соціальної структури ці змінні пов'язані, або індикатором яких соціоструктурних процесів вони можуть виступати? Чи бачите Ви принципи відмінності для суспільств типологізованих Вами за певними критеріями? Що потребує додаткового аналізу?

В) Попередньо зареєструйтеся на веб-сайті проєкту WVS. Розгляньте перелік альтернатив у питанні із блоку «Етичні цінності та норми»: «Будь ласка, скажіть щодо кожної наведеної дії чи вважаєте Ви її завжди виправданою, не виправданою за жодних обставин чи такою, що може бути виправданою час від часу» (Please tell me for each of the following actions whether you think it can always be justified, never be justified, or something in between, с. 14 опитувальника, [WVS-7 MasterQuestionnaire 2017-2020 English](#)):

- оберіть із Q177-Q195 такі альтернативи, які б свідчили про прийнятність морально осудної, деструктивної девіації;
- спробуйте сконструювати на основі відібраних Вами змінних індекс виправдання девіацій;
- оберіть на основі аргументованого Вами критерію дві відмінні за цим критерієм країни для побудови цього індексу;
- проаналізуйте зв'язок значення цього індексу із відповідями на питання «Багато речей бажані, але не всі з них є сутнісними рисами демократії. Будь ласка, скажіть мені для кожного запропонованого варіанту, наскільки він є сутнісною рисою демократії? Використовуйте шкалу, де 1 означатиме “не є сутнісною рисою демократії взагалі”, а 10 “сутнісна риса демократії”» (“Many things are desirable, but not all of them are essential characteristics of democracy. Please tell me for each of the following thing show essential you think it is as a characteristic of democracy. Use this scale where 1 means “not at all an essential characteristic of democracy” and 10 means it definitely is “an essential characteristic of democracy””, с. 17 опитувальника, Q241-Q249);
- проаналізуйте зв'язок індексу зі змінною Q250 «Наскільки важливо для Вас жити в країні, що керується демократично?» (“How important is it for you to live in a country that is governed democratically?”);
- чи є зв'язок між сильнішою аморальною настановою та готовністю виправдовувати девіацію та меншою важливістю демократії та її редистрибутивним, патерналістським розумінням? Чи спостерігається цей зв'язок для країн відмінних? Якщо так, тоді чи можна цю рису

визначити як обумовлену ізоморфними, соціоструктурними характеристиками обох суспільств? Якими?

Тема 13. Тенденції структурних змін в сучасних суспільствах

А) Ознайомтеся із гостьовою лекцією Євгена Головахи [«Тенденції змін в українському суспільстві після Майдану»](#), виголошеною на факультеті соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка:

- Які основні тенденції соціальних змін виділяє лектор?
- Які інструменти емпіричного аналізу цих тенденцій, запропоновані в лекції?
- Роль цінностей у легітимації поступових соціальних змін: що таке цінності-медіатори? Яка їхня соціальна функція?
- Які інституційні чинники можуть сприяти виникненню бажаних цінностей-медіаторів?

В) Використовуючи схему *цілей-засобів* Роберта Мертона (див. п. 26 у списку додаткової літератури) для аналізу соціальної адаптації у контексті соціальних змін. Визначте соціоструктурний процес у сучасному українському суспільстві та соціальні групи (класи, професійні групи, територіальні громади, соціокультурні мільйо тощо), які самовизначаються у контексті цього процесу. Яка можлива адаптація виділених Вами груп у контексті цього процесу? Чому виділені Вами групи будуть тяжіти саме до цього соціальної адаптації?

	Цілі	Засоби	Група/ спільнота	Процес
Конформізм				...
Інновація				
Ритуалізм				
Ретритизм (втеча)				
Ворохобництво (бунт)				

ЗАПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

1. Як Ви розумієте поняття «цінностей-медіаторів»?
2. Стратегії операціоналізму та «насиченого опису» в дослідженні соціоструктурних процесів.
3. Поясніть значення «функції» як гіпотези у визначенні соціальної структури.
4. Поняття стратифікації. Типи стратифікації: кастова, станова, класова.
5. Класова позиція, суперечливі класові позиції.
6. Наведіть приклад неомарксистської та неовеберіанської класової схеми, у чому між ними принципова теоретико-методологічна відмінність.
7. Соціальний обмін: ринковий, реципрокний та редистрибутивний.
8. Чому не можна звести соціальний клас до професійної позиції?
9. Багатовимірний аналіз стратифікації: веберівська традиція.
10. Статусна неконсистентність (неузгодженість), виміри соціального статусу.
11. Онтологічне та епістемологічне розуміння соціальної структури: pro та contra
12. Соціологічне поняття капіталу, американська та континентальна традиція типології капіталів.
13. Конвертація капіталів як соціоструктурний процес.
14. Подвійна інституціоналізація у функціонуванні соціальної структури: наведіть приклади.
15. Культура та структура: що є компонентом іншого? Чи це різні виміри? Аргументуйте.
16. Яке положення теорії релігійних ринків дає підстави прогнозувати релігійність населення?
17. Наведіть приклади явищ чи процесів, що стосуються функціонування соціальної структури, які доцільно вивчати з використанням квалітативної, інтепретативної стратегії.
18. Наведіть приклади явищ чи процесів, що стосуються функціонування соціальної структури, які доцільно вивчати з використанням квантитативної стратегії.
19. Морфологічні та функціональні виміри соціальної структури: характеристика.
20. Базові властивості соціальної структури: емерджентність. Визначте та наведіть приклад із повсякденного життя, які ілюструють цю властивість.
21. Базові властивості соціальної структури: латентність. Визначте та наведіть приклад із повсякденного життя, які ілюструють цю властивість.

ЛІТЕРАТУРА ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Бурдые, П. (2015) *Социальное пространство и генезис классов* [Online]. URL: http://socioline.ru/files/5/39/sociologiya_socialnogo_prostranstva.pdf (Доступ: 30 травня 2022) С. 14-49.
2. Гіденс, Е. (1999) *Соціологія* [Online]. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-173.html> (Доступ 30 травня 2022). Розділи 10, 5, 6, 9.
3. Коваліско Н.В. (2007) *Основи соціальної стратифікації*. Львів: Магнолія. 328 с.
4. Кон М.Л., Скулер К. (2007) *Соціальні структури і особистість: Дослідження Мелвіна Л.Кона і його співпрацівників*. Київ: Києво-Могилянська Академія, С. 43–70.
5. Малиш Л. (2019) *Принципи та правила вимірювання структурних нерівностей у соціології*. Київ: НаУКМА. – С. 99–296.
6. Райт, Е. О. (2012) *Клас має значення* [Online]. URL: <http://commons.com.ua/klas-maye-znachennya/> (Доступ: 30 травня 2022)
7. Симончук О. (2018) *Соціальні класи в сучасних суспільствах: евристичний потенціал класового аналізу*. Київ: Інститут соціології НАН України – С. 17–162.
8. *Соціологія: навч. посібник* (2005). Київ: Знання. С. 130–185, 293–302.
9. *Структурні виміри сучасного суспільства: навчальний посібник* (2006). Київ: ІС НАНУ.
10. Штомпка П. (2020) *Соціологія. Аналіз суспільства*. К. Колір ПРО, Фонд Гайнріха Бюлля, 2020. – 800 с. (Розділи 4, 5, 9, 14, 18).

Додаткова:

3. Алексинська М., Бастракова А., Харченко Н. (2018) *Зайнятість через цифрові платформи в Україні. Проблеми та стратегічні перспективи* [Online]. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_635371.pdf (Доступ 20 квітня 2022)
4. Аналіз випадку: досвід якісних проєктів // *Якісні дослідження в соціологічних практиках* / за ред. Н. Костенко, Л. Скокової. – К.: Інститут соціології НАН України, 2009. – С. 343–383.
5. Белл Д. (2010) *Майбутнє постіндустріальне суспільство* [Online]. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/bell.html> (Доступ 1 січня 2022)
6. Блау, П. (2013) *Различные точки зрения на социальную структуру и их общий знаменатель* [Online]. URL: http://www.fidel-kastro.ru/sociologia/American.htm#_Toc83369165 (Доступ 1 січня 2022)
7. Брік, Т. (2016) 'Боротьба за українські душі: як конкуренція між Церквами впливає на релігійність в Україні?', *VoxUkraine* [online]. Режим доступу: <https://voxukraine.org/konkurenciya-mizh-tserkvamy-ta-religiina-aktyvnist-ua/> (Доступ 1 квітня 2022)
8. Будон Р. (1998) *Место беспорядка. Критика теорій соціального изменения*. Москва: Аспект Пресс. (Глава 4; Эпилог)
9. Гарісон, М. (2017) 'Життя і смерть радянської економіки', *Всеукраїнський соціологічний часопис СВОС*. [online] – Режим доступу/ <https://svoje.wordpress.com/2017/12/25/%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0->

(Доступ 1 квітня 2022)

10. Гидденс Э. (2003) *Устроение общества: очерк теории структуризации*. Москва: Академический проект. – С. 58–73, 239–317.
11. Гірц К. (2001) *Інтерпретація культури: вибрані есе*. К.: Дух і літера. – С.9-42, 170-202, 365-383.
12. Дарендорф Р. (2011) Тропы из утопии. К новой ориентации социологического анализа [Online]. URL: <http://www.twirpx.com/file/672325/> (Доступ 1 квітня 2022)
13. Домаранська А. (2012) ‘Стратифікація населення України згідно з оцінками нерівності’, *Наукові записки НаУКМА, Соціологічні науки*, Т.135. С.14–18.
14. *Классовое общество: теория и эмпирические реалии* / Макеев С., Куценко О., Оксамитна С., Симончук Е. та ін. Киев: ИС НАНУ, 2003. С.11–81, 194–220.
15. Коваліско Н., Макеев С. (2019) ‘Добробут і нерівність у порівняльній перспективі: випадок Польщі та України’, *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 1. С. 32–55.
16. Ковальська Є., Новосьолова О., Суванова А., Старостіна Ю. (2016) ‘Вимірювання соціального статусу особи за допомогою суб’єктивного методу визначення соціального статусу’, *Соціологічні студії*. №1. С. 24–30.
17. Коулман Дж. (2017) *Капитал социальный и человеческий* [Online]. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/217/076/1232/011kOULMAN.pdf> (Доступ 1 квітня 2022)
18. Кузьменко Ю. (2009) ‘Номенклатура – привілейований клас українського радянського суспільства (друга половина 80-х – поч. 90-х років)’, *Література та культура Полісся*. Вип. 51. С. 166-181.
19. Куценко О. (2014) ‘Евристичний потенціал концепції соціальної структури Т.І.Заславської’, *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. №1, С.48–61.
20. Куценко, О. (2008) К социетальной интеграции или к развитию “параллельных обществ”? (Сравнительное изучение межэтнических взаимодействий) [Online]. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/89642> (Доступ 1 квітня 2022)
21. Куценко О. *Образы посттрансформационной структуры украинского общества. Проблемы развития социологической теории: Материалы УІІ Всеукр. н.-пр. конференції: За ред. Судакова В.І., Куценко О.Д.* Київ : Видавничий центр «Логос», 2012. С. 22–37.
22. Куценко, О. (2010) *Общество неравных. Классовый анализ в современном обществе: опыты западной социологии* [Online]. URL: <http://socnet.narod.ru/library/authors/kuzenko/content.htm> (Доступ 1 квітня 2022)
23. Куценко, О. (2006) *Рыночные изменения в Украине и кристаллизация политико-экономических интересов* [Online]. URL: <http://www.iprog.ru/articles/?id=758> (Доступ 1 квітня 2022)
24. Лаас, Н. (2008) *‘Соціальна стратифікація радянського суспільства: концептуальні пошуки в англomовній історіографії другої половини ХХ – початку ХХІ ст.’* у Даниленко В. *Україна ХХ ст.: Культура, ідеологія, політика: Збірник статей*. К.: Ін-т історії України НАН Укараїни. Вип. 14, С. 104-116.
25. Ленски, Г. (2003) *Статусная кристаллизация: невертикальное измерение социального статуса* [Online]. URL: <http://jour.isras.ru/index.php/socjour/article/view/817> (Доступ 1 квітня 2022)
26. Макеев С.А. *Метаморфозы социальной структуры. Проблемы развития социологической теории: Соціальна інтеграція та соціальні нерівності*. Матеріали V Всеукр. наук.-практ.конференції. Київ : КНУ, ИС НАНУ, 2009. С. 11–17.
27. Макеев, С. (1998) ‘Структурна перспектива в сучасній соціології’. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. № 1/2. С.27–35.
28. Мертон, Р. (2000) ‘Социальная структура и аномия’ у Мертон Р. *Социальная теория и*

- социальная структура*. М.: Хранитель, С.243–276.
29. Мусієнко В. (2012) ‘Критерії соціальної стратифікації колгоспного селянства України у 30-і роки ХХ ст.’, *Наука. Релігія. Суспільство*. №2. С. 82–88.
 30. Оксамитна С. (2011) *Міжгенераційна класова та освітня мобільність*. Київ: НаУКМА; АграрМедіа Груп.
 31. Паніна Н. (2005) ‘Фактори національної ідентичності, толерантності, ксенофобії і антисемітизму в сучасній Україні’, *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. №4. С. 26–45.
 32. Паніна Н. (2003) ‘Щодо застосування шкали соціальної дистанції у дослідженнях національної толерантності в Україні’, *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. № 4. С.2–43.
 33. Пивоваров, С. (2019) ‘Сорок п’ять років тому селяни в СРСР уперше отримали паспорти’, *Бабель* [online]. Режим доступу/ https://babel.ua/texts/34878-sorok-p-yat-rokiv-tomu-selyani-v-srsr-upershe-otrimali-pasporti-do-cogo-voni-ponad-50-rokiv-buli-kripakami-pri-kolgospah-yak-ce-bulo-bagato-arhivnih-foto?utm_source=group&utm_medium=facebook&fbclid=IwAR0pQ7cPXCbti3R2aB3m7w_G8LmsjhwFI_91pTvitGIDdky5AubKhO6Zv5M (Доступ 1 квітня 2022)
 34. Прибиткова, І. (2014) *Україна в регіонально-громадянському та національно-мовному вимірі* [Online]. URL:<http://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/2014monitoringist1.pdf> (Доступ 1 квітня 2022)
 35. Прибиткова І. (2013) ‘Презентація міста в просторово-часовій парадигмі’, *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. №3. – С. 3-25.
 36. Симончук, О. (2005) ‘Помаранчева революція: повстання середнього класу? Так!! За даними моніторингу’. Українське суспільство, 1994-2005. Динаміка соціальних змін. — К., 2005. — С. 62-71.
 37. Симончук О. (2008) ‘Класифікатор професій ISCO-88: історія розроблення, концептуальні засади, модель операціоналізації, застосування в соціологічних дослідженнях’. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. № 3. С. 24–41.
 38. Сорокин, П. *Человек. Цивилизация. Общество* [Online]. URL:<http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elclosed/sorokin.pdf> (Доступ 1 квітня 2022) С. 230–331.
 39. Стендинг, Г. (2014) *Прекариат: новый опасный класс* [Online] URL: <http://www.rulit.me/books/prekariat-novyj-opasnyj-klass-read-402184-1.html> С.1–16 (Доступ 1 квітня 2022)
 40. Шелухін В. (2018) ‘Справа рук потопаяучих. Чому для подолання бідності одних соціальних виплат держави недостатньо’, *VoxUkraine* [online]. Режим доступу/ <https://voxukraine.org/sprava-ruk-potopayuchih-chomu-dlya-podolannya-bidnosti-odnih-sotsialnih-viplat-derzhavi-nedostatno/> (Доступ 1 квітня 2022)
 41. Шулга, Н. (2002) *Великое переселение народов: репатрианты, беженцы, трудовые мигранты* [Online]. URL:<http://194.44.152.155/elib/local/r320.pdf> (Доступ 1 квітня 2022) С. 3–11, 197–213, 448–454.
 42. Шютц, А. (2011) *Смысловая структура повседневного мира* [Online]. URL:http://socioline.ru/files/5/165/shchyutc_smyslovaya-struktura-povsedevnosti.pdf (Доступ 1 квітня 2022) С. 132–154.
 43. Lareau A. (2011) *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. Oakland: University of California Press, P. 4-8, 14-15, 31, 35-36.
 44. Esping-Andersen G. *The Structural Basis of Postindustrial Economy* [Online]. URL: https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/ESPING_Social_Foundations_of_postindustrial_economies.pdf (Доступ 1 квітня 2022) P.6–10, 99–119.

45. Grusky D.B., Hill J. (2017) *Inequality in the 21st Century: A Reader*. Boulder, CO: Westview Press.
46. Polanyi K. (2001) 'Society and Economic Systems' in Polanyi K. [*The Great Transformation: the Political and Economic Origins of Our Time*](#). Boston: Beacon Press, pp. 45-58.
47. Radcliffe-Brown A. (1935) 'On the Concept of Function in Social Science', *American Anthropologist. New Series*. 37 (3), Part 1. – pp. 394-402.
48. Sewell, Jr. W. (1992) 'A Theory of Structure: Duality, Agency, and Transformation', *American Journal of Sociology*. 98 (1). – pp. 1-29 (пріоритетно pp. 5-12).
49. Social Stratification. Class, Race, and Gender in Sociological Perspective. [Online]. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9780429494642/social-stratification-david-grusky-katherine-weisshaar> (Доступ 1 квітня 2022)